

Tanker efter en danmarkstrejse, 2022.

Et essay

Preben Brandt

september 2022

Tilegnet min fætter Peter Brandt-Jensen

1 Jeg rejser. Lige som de fleste i min tid gør. Nu rejser jeg gerne alene, helst er det, men ikke sådan, at jeg ikke også kan rejse med andre. Sådan har det været siden mit andet forliste ægteskab, da jeg var lige godt fyrre år gammel. Det er omkring 35 år siden. Før da tænkte jeg ikke på at rejse alene. Jeg anså det som naturligt at rejse sammen med andre eller én anden, og at det ikke kunne sættes til diskussion. Jeg og min rejsemakker eller rejsemakkere lukkede os inde i vores egen lille trygge fællesskab når vi rejste.

At rejse alene er ikke det samme som at være alene eller ensom har jeg lært af erfaringen. At rejse alene er en mulighed for at åbne sig mod det nye. Hvis man selv vil åbner dem man møder sig gerne. Jeg er ikke alene med den erfaring. I "Mit livs eventyr" skriver H.C.

Andersen under året 1844, altså da han er 39 år gammel, sådan: "Den lykkelige Erfaring har jeg gjort, at alt, eftersom Kunsten og Livet er blevet mig klarere, desmere Solskin er der udenfra strømmet ind i mit Bryst; hvilken Velsignelse er ikke opgaaet for mig efter tidligere mørke Dage. Ro og Forvisning er kommen i min Sjæl; en saadan Ro lader sig imidlertid godt forene med det vexlende Reiseliv; der var en Tid, jeg følte mig saa haardt trykket og forpiint herhjemme, at det at være ude var i det mindste en Ophør af at lide - det Fremmede fik herved en Fredens Glands, jeg fik det kjært, og da min Natur er at slutte sig let til Menneskene, der da igjen give Tillid og Hjertelighed, saa følte jeg mig ude vel og kom der gjerne. At reise er at leve"

Men jeg er også sikker på, at den udadvendthed mod andre mennesker ikke er den eneste årsag jeg har til at rejse alene. Jeg ser de fleste af mine rejser som dannelsesrejser. Rejserne giver plads og tid til, hvis jeg tillader det, at åbne min bevidstheden mod nye indsigter, uden at blive forstyrret af de krav som stilles til mig fra en medrejsende. Jeg kan give mig tid til og frihed til at søge det, jeg lige på det tidspunkt i mit liv føler for. Det er så alligevel heller ikke kun dannelse jeg søger må jeg indrømme, men også nydelse, glæde og fornøjelser.

Man må vænne sig til alenrejsen, hvis man vælger at ville rejse sådan. Det kan være skræmmende livgivende at rejse alene. Det bliver aldrig så trygt som at have kendte rejsekammerater at følges med.

Jo ældre jeg er blevet, begriber jeg den smertelige erkendelse, at også den sidste store rejse kun kan gøres alene. Den kommer, om forhåbentlig ikke før, med tiden, når kroppen er nedbrudt. Der står den sidste rejse, den store ultimative rejse foran mig til et sted, hvor jeg ikke kan vende tilbage fra og hvor jeg ikke kan andet end rejse alene. Den rejse, som mit jeg, sjælen, vil foretage når jeg dør og sjælen forlader legemet. Det nærmer sig med hastige skridt, jeg kan ikke lade være med at tænke på det. Alligevel lægger jeg planer for flere jordiske alenerejser. Kun rundt i Danmark, mit helbred giver mig ikke mulighed for at rejse ud af landet. Jeg rejser ikke væk, bliver ikke væk, forsvinder ikke, kommer tilbage.

Det er i sensommeren 2022, at jeg skriver dette. Jeg bliver snart 78 år gammel og er påvirket af sygdomme, som pønser på at tage livet af mig og af bivirkninger fra den medicin, jeg indtager og som hjælper mig med at holde døden fra døren, men som også begrænser min frihed til at gøre som jeg vil. Det er den første aften på min rejse Danmark rundt. Måske den sidste rejse. Der var en gang hvor jeg tog på vandreture i Danmark, senere blev det cykelture. Ingen af dele er længere mulige for mig at gennemføre, så nu rejser jeg med bil. Måske med tog og bus.

I årevis har jeg også rejst rundt i landet for at holde foredrag eller deltage i konferencer om det, der har været min faglige livsopgave at tale for forståelse af social udsathed og hjemløshed. Det har været i tog eller det har været i bil. Forfærdelige rejser, så meget som muligt af motorveje. Hurtigst muligt ud og lige så hurtigst hjem. Fik knap nok et billede af det landskab og den natur jeg passerede.

2 Jeg er i dag kørt fra København til Nysted på Lolland, Emil Aarestrups by, og sidder på mit værelse i Hotel Nysted Havn og

skriver dette efter at have besøgt Fuglsang kunstmuseum og set Aarestrups Hus udefra.

Dér ligger museet, en moderne bygning ude i landskabet overfor Fuglsang Gods, omgivet af marker og en park at spadsere i. Før jeg når frem til det særlige maleri, jeg ved hænger på museet kommer jeg forbi malerier med naturscener med og uden personer, smukke malerier fra den tidlige romantik op til impressionisterne. Godt at se på.

Jeg har glædet mig til at se Jais Nielsens maleri 'Afgang' fra 1918 i virkeligheden. Dette ikoniske billede, der hylder fremtidens energi og travlhed. Kubistisk. Kunne være inspireret Pablo Picassos billeder fra denne periode, fx hans Harlequinmalerier fra samme år, tænkte jeg da jeg ser 'Afgang' på museet.

Der er ingen modernitetskritik at spore på maleriet, og hvorfor skulle der også være det. De tre personer og de fire urer foran et prustende lokomotiv råber jo: 'lad os komme afsted, videre'. Jeg kommer til at tænke på Poul Henningsens vise 'Byens Lys' der er skrevet 20 år senere, og som også er en hyldest til travlheden og mylderet i storbyen, måske med en vis tvivl om hvor godt det er: "En nitte i et vældigt og et skarpt lotteri / liv eller død, kun småtteri / Hvem spørger om du og dine går til bunds, overbord / skæbner går ned, storbyen gror. / Her lever vi i skorstensskoven, / med milevidt fra bryn til bryn, / en jungle til menskenes stridende børn, / alli'vel så elsker vi byen."

Jeg er bekymret for det, som dette maleri viser frem mod, og jeg er vild med det maleri fordi det lyser og stråler af lutter livsglæde.

Ingen stress på grund af travlhed her. Helt anderledes end de fotografier jeg har set af maleriet. Farverne er stærke og rene, lyset skarpt. Alle urene går ens og viser at klokken er kvart i tolv, det må være formiddag. Spændingen ved den rejse toget kan tage én med ud på dirrer i luften. Jeg kender den følelse. Jeg har været bidt af den. Når jeg stod på Københavns Hovedbanegård og toget mod Hamburg rullede ind på perronen. Jeg skulle ikke bare en smuttur til Aarhus, men skulle ud i Europa. Skifte i Hamburg, spændingen steg.

Finde toget, finde vognen, finde pladsen. Afgang til Bruxelles, Paris eller München. Måske derfra med nyt tog. Jeg har nydt det og jeg kan det ikke mere. Savner det.

Men det er allerede en gammel nyhed, at en ny tid hurtigt overtager den gamle rolige, som jeg skal passe på ikke at idealisere. Jeg genser senere på rejsen, denne gang på Skagens Museum, lokomotivet nu i Monets vintermaleri med titlen 'Tog i sne' fra 1875. Den store maskine står her mere i forgrunden end i 'Afgang' og presser sig på som symbolmotiv for den begyndende industrialisering. Kraftfuld udspyr lokomotivet røg og damp, men travlhed på perronen på den landlige snedækkede station er der ikke noget af, på dette impressionistiske maleri.

Åbningstiderne for Aarestrups hus er så begrænsede, at man skal være meget præcis i sin rejseplanlægning, når man kommer langvejs fra. Jeg måtte nøjes med at se det udefra og så læse ham igen.

Det er sådan de ti dage, måske lidt længere, måske lidt kortere, skal gå. Jeg skal møde naturen i landskaberne og se kunsten og kulturen, den nutidige og den gamle i museerne, tænke det ind i den litteratur og den musik jeg kender og holder af, og i de særlige samfundsforhold, der til hver tid får os til at forholde os på en særlig måde.

Jeg har nok samme udsigt fra mit vindue denne aften som Aarestrup beskrev i sit senromantiske digt fra 1838 med titlen Et Aftensuk:

"End Bleggrød af Solen / Og blankt ligger Vandet / I Baaden en Fisker / Sees glide fra Landet / Hans Pjalter forskjønnnes / i Havfladens Speil / Der er Sølv om hans Aare / Og Guld i hans Seil".

Jeg lader mig let fange af idyllen. Der er nærvædet 200 år siden Aarestrup skrev sit digt, og 80 år siden Jais Nielsen malte sit billede med en hyldest til det moderne samfunds tempo. Drømmer om idyllen. Men jeg er ikke eskapist. Jeg ved, at siden tidernes morgen har man levet med verdens elendighed. Krige, hungersnød, epidemier, destruktive diktaturer, vold. Sådan var det og det er her stadig. Fiskeren i sin jolle, som jeg ser derude på vandet er ikke

klædt i pjalter, men i en god dragt i klare farver, så han kan ses. Under ham er et forsuret vand, hvor fiskedød er et tilbagevendende problem sammen med det stigende vandniveau som følge af øget CO₂ i luften og dermed stigende temperaturer og afsmeltning af store ismasser. Mange af naturforandringerne skaber vi selv med vores ønske om en magelig og sikker tilværelse. Fiskeren jeg ser kan ikke leve af at fiske. Han står på en byggeplads om dagen og bor i en god villa, har smart tøj og en god sikkerhed for optimal behandling hvis han bliver syg og økonomisk støtte hvis han bliver arbejdsløs. Jeg skal tage mig sammen og har altid skulle det for at undgå, at drømmen om idyllen, både den i svundne tider og den i nutiden, overtager min dømmekraft. Men jeg skal også, især i denne tid, være forsigtig med ikke at lade mig forføre til at opgive idyllen og lade mig styre af det fornuftige, som er så meget det styrende for tiden. Man kunne sige, at det er fornuften og det målbare, der har førertrøjen på. Den skal ikke helt tage magten fra mig.

Jeg rejser videre i morgen, og sådan vil det være de næste dage, ikke på lange daglige stræk. Jeg giver mig tid. Jeg vil se og føle, forundres og prøve at forstå. Jeg vil opsøge kunsten, naturen og kulturen. Se sammenhænge og spændvidde her og der og mellem før og nu. I det, jeg kommer til at se og i det, jeg kommer til at fornemme. Jeg søger fri fra den hjemlige og den daglige fornuft og ud der hvor følelserne kan tage mig og frigøre mig. Det er ikke nyt for mig at forsøge at undgå fornuften, ofte talt om som den sunde fornuft, når den vil tage ikke bare overherredømmet, men også opføre sig som den alene er den rigtige og anerkendelsesværdige følelse i tidens samfund. Jeg underkender ikke, at der er områder hvor empiri må bygges på saglig neutral dokumentation, og at resultater og mål er det afgørende. Men jeg underkender, at det er det eneste et samfund har brug for, for at skabe et godt samfund. Derfor kunsten. Derfor denne rejse. Jeg vil holde erkendelsen af dette fast. Den sunde ufornuft kaldte jeg det engang for længe siden. Jeg har masser af tid. Ikke travlt. En gave.

3 Den første rejse, jeg husker at have været på, var med min mor, min bror og en ven af os drenge, da jeg var ni år gammel i telt til Harzen. Vi kørte i en Ford Anglia. Enhver erindring om hvordan rejsen derudover faktisk var og de følelser, jeg havde i forbindelse med rejsen er gået i glemmebogen. Men bjerglandskabet, jeg havde aldrig set bjerge før, og de små idylliske byer, har jeg stadig klar på nethinden når jeg vil fremkalde stemningen af og en længsel efter tysk romantik. Goethe havde jeg ikke stiftet bekendtskab med endnu. Den tidsperiode i kunsten, vi kalder romantikken anede jeg intet om. Min mor nok heller ikke.

Min næste rejse var mere omfattende, mere udfordrende. Vi, eller for at være mere præcis var det kun min mor, var blevet rigere og samfundet var blevet rigere. Rejsekongerne Simon Spies og Præsten i Tjæreborg var begyndt at sende turistbusser afsted sydpå. Min mor tog mig med på en busrejse til Sydfrankrig og Norditalien. Fjorten dage. Jeg var femten år og ulykkelig. Jeg kunne kalde det weltschmerz, i hvert fald delvist, for der var også andre ting på spil. Jeg havde taget Christian Winthers bog Hjortens Flugt med og læste den og blev endnu mere ulykkelig. Da vi kørte over Alperne på veje hjem tænkte jeg på at stikke af og leve resten af mit liv i de store bjerge og skovene som eneboer. Min far var derhjemme invalideret af en hjerneblødning og forladt af min mor. Ham boede jeg sammen med.

Jeg glemmer noget, for der var jo også rejserne i min tidlige barndom til familiebesøg i Jylland, mest Vestjylland, hvor min mor stammer fra og havde familie. Lange kedelige ture på bagsædet af vores bil. Jeg var fem seks år gammel. Ture fyldt med skænderi mellem mine forældre, men også med glimt af ren naturidyl. Jeg så det og de fylder stadig i min erindring, de gode billeder af det danske landskab og småbyer, som det var dengang.

Det er naturligvis generne, som vi får fra vores forældre, der også former os. Men de er langt fra alene om det. Jeg ser, at vi i et

miskmask formes af tiden vi vokser op i. af de sociale forhold, vi rammes af, den kultur der omgiver os. Vi påvirkes af omgivelsernes måde at reagere over os på, vores påklædning, de bygninger vi lever i og er omgivet af. Ligesom måden vi rejser på, eller hvis vi slet ikke rejser, danner os. Og lærer os. Og viser os frem. Det er sådan det må være. Svært at dechifrere svært at gennemskue.

Der er ikke den der forstyrrende sunde fornuft, der får mig til at rejse. Det er ikke for at samle konkret viden, jeg rejser. Det er for at blive ramt af nye indtryk, få længsler dækket, og for at få lov til at drømme. Der er steder jeg vender tilbage til igen og igen. Jeg tror, at det både er min svaghed og min styrke.

4 På turen gennem Lolland, på tværs af Langeland og Tåsinge, gennem det sydlige Fyn og tværs over Sønderjylland følger jeg den sydlige grænse af Danmark. Turen kræver færgeoverfart to steder. Landevejene er nogle steder små og snoede. De følger sandsynligvis de århundredgamle jordveje, der forbandt landsbyerne og førte ind til købstæderne. Andre steder er der lidt større og mere lige veje, der nok er anlagt senere for at kunne tilfredsstille den travle rejsendes behov og ikke følger de gamle veje. De små veje bringer mig gennem landsbyer og forbi mindre bøndergårde og småhuse. Et par steder passerer jeg også store gårde og gamle herresæder. Jeg kan ikke undgå at bemærke, at på Lolland er der mange forladte og forfaldne husmandssteder og småhuse. Færre og færre ser jeg efterhånden som jeg kommer længere mod vest, over Langeland, Sydfyn, Als og Sønderjylland, helt ude i marsklandet vel nærmest ingen.

Jeg er glad for at skulle sejles over til den anden kyst for at kunne komme videre. Jeg har aldrig helt forliget mig med broerne. Storebæltsbroen tænker jeg stadig i hemmelighed på som forkert. Færgerne fik jo bragt mig over. Jeg lader som regel være med at sige det til nogen, der bliver set så underligt på én. Jeg forstår det godt.

5 I udkanten af Aabenraa holder det lille kunstmuseum Brundlund til i Brundlund Slot. Hver gang jeg har besøgt det er jeg blevet overrasket. Førrige gang af et imponerende og i størrelse overvældende kunstværk, som udover et seriøst budskab fremkaldte en lille glad latter.

Denne gang var det installationerne 'Cyklus 2022' af kunstneren Ragna Wehding (født 1963), der tiltrak min opmærksomhed. Men inden da blev jeg glædeligt overrasket over at blive set ned på af en digter fra en væg han havde for sig selv. Det var Christian Winter som så direkte ned på mig, malt af Carl Bloch. Linjerne "Hvor tindre nu min stjerne / hvor dølgjer sig min skat" fra 'Hjortens Flugt' røg mig gennem hovedet. Kunst, mener jeg, bedaget kunst ganske vist. Var det også kunst, det jeg kom ind til i de store rum lige efter?

Da jeg nød en kop kaffe udenfor museet bagefter var der en herre, som ikke var i tvivl forstod jeg, da vi kom i samtale om Ragna Wehdings installationer, som er skabt over længere perioder siden midten ad 1990'erne. "Fup og fidus" var hans dom. Jeg var umiddelbart uenig med ham. Det er jeg stadig og jo mere jeg får tænkt over det jo mere sikker er jeg i min uenighed. De seks værker hedder 'Teoretisk Landskab', 'Move your boxes', 'Move your boxes gentænkt', 'Teoretisk Landskab gentænkt', 'My Beauty Box' og endelig 'Cyklus'. Det første fra 1994 og det sidste fra 2002.

Værkerne er som serier af objekter og skulpturelle installationer. Jeg kan stadig se dem for mig. Måske ikke præcis som de var, men som jeg husker dem. De består af materialer som træstykker, gummisåler rundstokke og stålwire, vingemøtrikker, bolte, træbukke, tape, snore, elastikker, bambusplanter, landmålerstokke skiftende fra de tidligste værker til de sene. Det er kaotisk, som ens tanker kan være. De kan hver især ændres, lidt eller meget på forskellige måder, fx ved at to lister sættes sammen på en anden måde, de tomme huller til boltene er der. Wirerne kan flyttes. Lidt eller meget. Det er ikke

bare kaotisk som ens tanker kan være, det er også foranderligt som ens erindringer kan være, i deres bedrag.

Jeg er både som professionel psykiater og som ivrig optaget af mit eget erindringsmateriale klar over, at det jeg husker, fra min barndom og fra mit voksenliv, ikke altid er stabilt og det samme. Det kan dreje sig. Det kan flytte rundt. Måske er det bare en detalje, der ændrer sig, måske noget der er af mere radikal betydning. Mine erindringsbilleder kan ændre sig, enten fordi jeg bliver mindet om noget der er sket af andre, eller fordi jeg spontant synes, at en oplevelse fra fortiden må ses på en anden og ny måde. Præcis som Ragna Wehdings enkeltdele i installationerne kan flyttes.

De fleste af os ved godt, at det er sådan. Men jeg fandt det vigtigt, mens jeg så på værkerne og bagefter på min rejse videre rundt i landet, at jeg blev mindet om, at sådan er det. Det er kunstens væsen også at gøre opmærksom på det.

6 Ligesom det var med museet 'Brundlund' var det også med 'Tønder Kunstmuseum'. Begge havde jeg besøgt i 2020 og dengang set særudstillinger, der havde inspirationen og samarbejdet mellem danske og tyske kunstnere som motiv. I Tønder var det altovervejende guldalderens smukke og følsomme malerier af stemninger; menneskene, naturen, landskaber, motiver fra byerne, husene. København og Nordsjælland, mest. Det var så smukt, det var så fint skildret.

Denne gang viste både Brundlund og Tønder museum nutidig installationskunst. Svær at forstå. Men jeg opfatter heller ikke, at der som sådan er noget som skal forstås, men der er meget at føle og gøre sig sin tanker om, forundres, provokeres.

På 'Tønder kunstmuseum, var særudstillingens tema 'Angst'. Efter at være kommet igennem rummene med museets egne værker, malerier fra såvel romantikken som fra tiden efter det moderne gennembrud og op til nutidig kunst, når man særudstillingens

værker. Gennem nogle mindre rum, bliver man ikke i tvivl om at det er den kierkegaardske angst, den eksistentielle angst, der er alene, og ikke bundet til en årsag, der vises på udstillingen, og ikke frygt, der kender sin årsag. I det sidste rum, et meget stort rum stod jeg over for kunstnergruppen/kunstægteparret Signas installation, 'Forbi en himmel'. Mange senge står langs væggene som i en sovesal, nogle i en etage andre i tre etager. Der er redt op med hvidt sengetøj. Midt i rummet står en træhytte, hentet i en nærliggende landsby. I en gruppe på gulvet og ved sengene sidder og ligger skulpturer, klædt på som brude i hvide kjoler med vide nederdel og med slør. Døren til skuret er åben, indenfor sidder en kvinde i rød kjole med en spand mellem benene, fra loftet i hytten drypper vand ned i spanden.

Er det alligevel frygt eller er det angst, jeg ser i rummet. Eller er det frygt, som er på vej til at transformeres til angst. Jeg ser det, eller tør jeg skrive rammes af følelsen af en tidløs, eksistentielle angst, der får mig til at tænke på overgangsfaser. Først det meget indlysende i overgangen fra pige til kvinde, så på kvindehandel og overgangen til prostitueret. Men senere gik mine tanker videre fra det konkret til det, der ikke er bundet til tid og sted, og som ikke er en frygt, selvom det måske også er det. Har kunst ikke netop sin værdi ved at kunne forstås på flere måder, afhængig af den enkeltes personlighed og den tid og de forhold det sættes i forbindelse med. Mine tanker førte mig tilbage i tiden, tilbage til Niels W. Gades 'Elverskud' fra 1854, altså tilbage til den romantik, jeg er så forhippet på at tænke mig ind i, at føle i mig, hvor fortællingen er, at Sverkel aftenen før sit bryllup med sin kyske lyshårede trolovede søger ud til elverhøjen, til den mørkhårede seksuelt udfarende elverpige, datter af elverkongen. Han er nær på at vælge hende, men stoppes af solen der står op. Hjemme igen er han forandret, han kan ikke finde sig selv "mit hjerte er delt i to, det vokser vel sammen med tiden" synger han. Det gør det ikke. Han mister livet. Sådan er det i folkeviserne. De hjælper os med at holde styr på os. Elverpiger og andre overjordiske væsner, der fodrer vores fantasi

ved vi godt at vi ikke behøver frygte, men at de er sindbilleder på den angst, som er ud af intet.

Ulvetimen kaldes tiden omkring daggry. Johannes Ewald skriver om det i digtet 'Natte-Tanker' fra 1773, som jeg læser som en beskrivelse af frelsen fra det onde, når natten slutter og morgenen tager over:

Naar Mørkets Fyrste forestille / Ret løjerlige Spøgelse, / for til et tidsfordriv at drille / De taabelige Mennesker; / Naar Uglen skriger om fortræd, / og Dødens laadne Spaamænd tude. / Da kommer Haabet til min Pude, / og Livet til mit hvilested.

Overgangsfaser har altid været og vil altid være en del af livsbetingelserne for alle levende væsener. Bortvisningen af Adam og Eva, som det beskrives i Biblens Gamle Testamente, Første Mosebog er den første eksklusion af mennesket i en overgang fra det trygge liv i Paradiset til det hårde og ubarmhjertige liv på Jorden. Gennem årtusinder kendt og oplevet ved en udstødelse fra fællesskabet. Vi ved ikke hvad der venter. Vi frygter situationen, angsten kan få tag i os. I Frygt og Bæven fra 1843 skriver Søren Kierkegaard i indledningen II "Naar Barnet er blevet stort og skal vænnes fra, da skjuler Moderen jomfrueligt sin Barm, saa har Barnet ingen Moder mere. Held det barn, der ikke anderledes tabte Moderen".

Listen over overgangsfaser for hver af os er lang, for de fleste går det altovervejende ubesværet at bevæge sig fra barn til voksen, fra førskolebarn til skolebarn, fra ikke arbejdende til ind på arbejdsmarkedet, fra ugift til gift. Fra at være socialt udsat til at være inkluderet eller det modsatte. Fortsæt selv. Vi er fortrolige med ritualerne, der hjælper os på vej. Det er sværere, mener jeg, i vores samfund at finde og bruge ritualerne ved overgangene fra rask til kronisk syg. Fra rask til dødeligt syg. Fra levende til død.

Overgangsfaserne er universelle, individuelle og evige. Vi holder styr på dem, så de ikke tager magten ved at benytte os af ritualer eller de ødelægger vores liv eller tager livet af os.

7 Angst, angsten, følelsen af angst. At stå ansigt til ansigt med angsten eller at opleve den komme rullende indefra uden nogen ydre årsag er en livsbetingelse, vi ikke kommer uden om. Ingen af os. For mig har angsten være et grundvilkår, som jeg har levet hele livet med.

Fra så lang tilbage i tiden, som jeg kan huske, kunne min mors vrede fremkalde en voldsom frygt i mig hvad enten hendes vrede var rettet mod mig og førte til en afstraffelse eller den var rettet mod andre i familien. Den frygt har jeg siden ikke kunne slippe af med. Slet ikke mens hun levede og heller ikke efter hun døde for 25 år siden. Den frygt er blevet til en angst, for længst løsrevet fra den oprindelig frygt med min mor som årsag. Den angst har styret mit liv siden. Jeg vil så nødtigt gøre andre vred på mig, jeg vil gå meget langt for at undgå angsten, som sådan en vrede kan udløse. Måske er det slet ikke min mors, vrede der var den egentlige årsag Måske er det et forsøg på at forklare den grundangst, som plager mig, og som jeg læser om hos Søren Kierkegaard. Det han kalder angsten for intet. Frygt er vel modets modsætning. I efteråret 1974 fik jeg tildelt den kongelige tapperhedsmedalje i guld med krone. Jeg havde i otte måneder i den første halvdel af 1974 aftjent min værnepligt som læge ved det danske FN-kontingent på Cypern. Det var det år hvor først en borgerkrig mellem græskcyprioter og tyrkiskcyprioter brød ud, og senere den nordlige del af landet blev besat af Tyrkiet. Det område det danske kontingent skulle forsøge at holde fri af sammenstød mellem de to parter var et ret øde bjergområde. Med et slag var jeg ene læge i et område så stort som Lolland. Måtte bevæge mig ud på landevejene og i de små bjergbyer og der møde vejspærringer, og kort før jeg kunne tage hjem var ude i bjergene sent en aften for sammen med et lille hold for at redde fem soldater ud af et minefelt. To var døde, tre overlevede. Jeg var naturligvis påvirket af at skulle bevæge mig ind i et minefelt, og påvirket af om jeg kunne handle rigtigt over for de døde og de lemlæstede. Frygt

må jeg havde følt. Jeg gemte det, tror jeg og min måde at handle på blev opfattet af andre og af mig selv som mod. I dag vil jeg kalde det, at jeg var frygtløs den sene aften og satte mig selv til side for at være optaget af at hjælpe mennesker i nød.

Jeg var altså fra Aabenraa kørt videre mod vest ud i marsklandet til Tønder. Derfra svingede jeg mod nord og over de næste dage kørte jeg op gennem det vestlige Jylland, så tæt ved havet som muligt for at nå op til Skagens Museum. En tur, der tog flere dage og var på lidt mere end 400 km. fordi jeg foretog nødvendige afstikkere og for at undgå motorvejskørsel.

Jeg havde planlagt på den rejse til Jyllands nordligste punkt at besøge en række museer og kulturminder, først Vardemuseet 'Frello', så det nyåbnede 'Museum Flugt' i Oksbøl og derefter mindestenen, der er rejst på det sted, hvor Søren Kierkegaards slægtsgård lå. Så 'Papirmuseet' i Blokhus og derfra, inden jeg endte i Skagen ved 'Skagens Museum' videre til et genbesøg ved den mindesten lidt uden for landsbyen Stagsted i Vendsyssel, der markerede hvor fire af fattighusets beboere blev slået ihjel i 1848.

Jeg havde stået ved Stagstedstenen mange gang og skrevet om den i min bog 'Fattigsteder' fra 2019. Der vidste jeg hvad der ventede mig. Det var med spænding, at jeg nærmede mig de fire andre.

Frellos tegninger og akvareller var da sjovt og hyggeligt nok, der faldt det mig ind at stille spørgsmålet om det da var kunst eller god dekoration. Museet 'Flugt' lod mig være kold. Der var der pænt, glat og distance til enhver følelse. Ingen utøj, ingen længsel, ingen konflikter. Intet om de svære konflikter mellem flygtningene fra Tyskland og den danske befolkning, frygt for overgreb, for stridigheder, frygt for sygdomme og frygt for fremtiden. Kun saglige og ikke problematiserende informationer, også om de store flygtningestrømme. Udstyret blev man med en lille radio og høretelefon, som gik i gang med at informere når man gik fra rum til rum. Så var man også godt på afstand fra virkeligheden. Sådan oplevede jeg museet. Jeg var ikke taget ud på en rejse for at

anmelde museer, slet ikke. Men hvordan kan man undlade at lade den smerte og fortvivelse, der ligger i det at flygte, tone frem og ramme den besøgende. Eller overså jeg noget i min uvilje mod den indiskutable smukke, men alt, alt for arkitektonisk pæne indgang og de distancerende elektroniske informationer man var presset til at benytte sig af.

8 Om aftenen på hotellet i Thisted tænkte jeg på det at flygte.

Først om de store flygtningestrømme i nutiden, i Afrika og i Mellemøsten og, dem, der går fra Afrika og Mellemøsten til Europa. Tænk at lade alt tilbage, ikke bare ting og ejendom, men også familie og venner, kultur og traditioner, for at begive sig ud på en farefuld rejse, ud i det ukendte, og instinktivt eller informeret vide, at man ikke er velkommen, der hvor man søger hen. Tværtimod. Uanset alle argumenter om, at det er deres valg og at vi i Danmark ikke kan rumme alle dem, der vil hertil måske er svære sagligt at tilbagevise, skal man gøre vold på sin moralske dømmekraft, for ikke at have medfølelse og vilje til at rumme. Eller være helt uden moral. Det er her det handler om krige, sult, fattigdom, undertrykkelse. Om frygt, om dæmonisering, om håb og om drømme.

Enhver der flygter kender sine grunde. Eller gør han eller hun det? Hvis, forestiller jeg mig, at det er som med Wehdings installationsværker, at man, efter at have set på værket i et godt stykke tid, tror, at nu kender man det til bunds. Ændres der så en smule på en wires placering og en bambusstoks hældning mens man ikke ser det, kan man enten vælge at holde stædigt fast i den første fortolkning. Enten ved ikke at opdage ændringen eller ved ikke at ville mene at det har nogen betydning. Man tror man kender årsagen til ens forklaring på beslutninger. Det gør man også, og det gør man ikke. Sådan er det. For alle, og selvfølgelig også for mig. Det siger kunsten til os. Dobbeltthed. Dialektikken.

Jeg har min erindring om min overvejelse, fra dengang jeg var ung, om et flugtforsøg, som blev ved det, og jeg har erindringerne om de gange hvor jeg virkelig er flygtet. Når jeg tænker på såvel det ene som det andet og forsøger at forklare for mig selv, og for andre, hvad der drev mig til flugten, er det ikke altid de samme fortællinger jeg giver. Jeg har en mistanke om, at jeg ikke altid vil eller formår at tale sandt. Måske skifter viljen til at tale om det over tid og med hvem jeg taler. Det er langt fra det banale, at det kan være flovt at sige sandheden. Jeg mener, at det er et udtryk for hvor flagrende sandheden er og hvor magtfuldt selvbedraget er.

En gang for mange år siden mislykkedes jeg med at flygte ud i bjergene. Jeg kan, når jeg er i det humør – eller når jeg kører gennem alperne – godt komme til at tænke på hvordan det var gået, hvis jeg havde haft det nødvendige mod til at gennemfører flugten. Jeg var nok hurtigt blevet fundet og bragt tilbage med den skam, jeg ville have følt. Angst og skam er følelser, jeg er bærer af. Eller jeg ville være omkommet og fundet død af kulde eller sult. Det havde været mere ærefuldt, synes jeg, men også meget trist. Jeg var gået glip af et langt og godt liv med glæder og sorger, med udfordringer, der lykkedes at løse eller ikke lykkedes.

En helt anden flugt gennemførte jeg så meget senere i livet, at den stadig sidder i mig. Jeg begyndte i 1990 at beskæftige mig med svært psykisk syge der levede isoleret på gaden. Jeg gik ud og mødte dem, etablerede kontakt og besøgte dem igen og igen. Fandt sammen med dem løsninger, som vi kunne være fælles om, og som kunne, måske, måske ikke, bane en vej væk fra deres meget udsatte og isolerede liv. Ingen andre, heller ikke organisationer og slet ikke psykiatrien eller socialvæsenet var interesseret i den slags arbejde dengang. I 1996 etablerede jeg en selvejende organisation, 'projekt UDENFOR', som en basis fra arbejdet. I de kommende år blev organisationen veletableret og dannede forbillede for lignende aktiviteter. Da jeg godt 20 år senere fungerede som arbejdende formand for organisationen, og var blevet både ældre og syg med en alvorlig kræftsygdom var meningen, at jeg i al sin enkelthed skulle

fortsætte som almindeligt medlem af bestyrelsen uden nogen særlig formel magt. Noget gik galt, jeg har min forklaring, andre nok deres, men i hvert fald blev jeg udsat for voldsom chikane fra en del af bestyrelsen og valgte til sidst at forlade organisationen. Det var smertefuldt og det var en flugt da jeg kappede alle bånd og aldrig har set mig tilbage. Nu nogle år efter ved jeg, at jeg hverken er omkommet af denne flugt eller føler skam over det.

9 Efter at jeg forlod museet 'Flugt' og før jeg nåede til Thisted og gjorde mig tanker om mig selv som flygtning, besøgte jeg et sted, der helt anderledes stærkt fortalte om angst og flugt. Ikke så meget i sig selv, men igennem det store forfatterskab som på sin vis, måske mere måske mindre, tager sit udgangspunkt der. Jeg kørte ind i hedelandet, som her ingen mindelser har om heden, men nu er opdyrket land med marker med afgrøder, lidt læbeplantning og pæne gården. Jeg kørte 50 km fra Flugtmuseet i Oksbøl til den lille landsby Rækker Mølle som danner par og deler kirke med landsbyen Sædding og som ligger på vejen mellem Ringkøbing og Herning, nærmest Ringkøbing. Her ville jeg se stenen, der er rejst på det sted hvor Søren Kierkegaards slægtsgård lå og hvor Søren far blev født og voksede op i yderste fattigdom.

Nogle siger at slægtsgården stod i Sædding, andre som jeg, at den stod i Rækker Mølle. Jeg tror, at jeg er tiltrukket af det smukke navn Rækker Mølle. Det er sådan, er min erfaring, at mindsten oftest er ganske svære at finde frem til. I hvert fald er der i Rækker Mølle ingen retningsvisende afmærkning. Måske der havde været, hvis jeg var kommet fra sæddingsiden. Rækker Mølle var som uddød. Ikke et menneske, men der var en stor parkeringsplads foran noget som kunne havde været en brugsforening en gang. Den ældre herre, der dukkede op kunne hjælpe mig, "hvis nogen kan, så er det mig. Jeg er af Kierkegaards slægt" sagde han. Først pegede han mod et gammel, velholdt stuehus efterladt fra en gård, der ikke er der mere. Her var der folk, der forsøgte at etablere et lille kierkegaardmuseum.

Derefter kørte han foran mig i sin bil ud til mindestenen, som står tæt ved Sædding kirke. Det var her slægtsgården lå og her boede Søren faste stadig med sin familie, da Søren kom på besøg i 1840. Inden min vejviser forlader mig ved mindestenen har han udpeget hvor den højen, som man siger er stedet hvor Søren far, Michael, har forbandet sin gud. Jeg fandt den let, var ikke i stand til at bestige højen, men bare det at stå ved foden af den vækker en stærk følelse, af angst, måske.

Søren var 27 år gammel og allerede en kendt mand. Og han var, for faderens formue, skabt ved uldtøjshandel i København, en velhavende livsnyder da han tog på sin jyllandstur. Han havde aldrig tidligere besøgt familien. Det blev ikke noget lykkeligt besøg. Så galt var det på besøgets sidste dag, at den afskedsfejring degnen havde arrangeret blev afbrudt af Søren før den var slut Han sprang op i sin vogn og kørte hastigt afsted vinkende til den lille gruppe forsamlede og forbløffede, der var mødt op for at tage afsked.

Hvad der er hoved eller hale i fortællingen om Kierkegaards afrejse og hans syn på tre dages besøg hos fasteren skal jeg ikke gøre mig klog på. Men om aften på værelset på Thisted hotel læser jeg på nettet dette notat, som Kierkegaards skriver otte år senere: "Jeg har aldrig overseet noget Menneske, ikke den ringeste Tjenestekarl eller pige – ak, thi Den, der er 'for Gud', han maa jo i samme Øieblik gyse dybest i Sjelen ved tanken om: Sæt nu til Gengjæld Gud oversaae Dig. Blot at have glemt at sige god Dag til en Tjenestepige har kunne ængste mig som en Forbrydelse, som maatte Gud opgive mig". Jeg tillader mig, uden at have den fornødne adgang til alt hvad Søren Kierkegaard selv og andre har skrevet om besøget, at hans flugt har pint ham.

Dermed er besøget i Rækker Mølle ikke slut. Men ikke mine tanker om begivenhederne. Der var fortællingen om Søren far, der som en 10-årig vogterdreng en novemberdag var plaget af kulde, regn, sult og ensomhed og i fortvivelse råber en forbandelse mod Gud, som han føler svigter ham fra den omtalte høj. Det blev til en livslang skyldfølelse, som måske, måske ikke er overført som en arvesynd til

Søren. Det ikke spørgsmålet om den absolutte rigtighed i og sammenhæng mellem de to fortællinger, der optager mig. Ligesom med al det jeg opfatter som kunst, er det hvordan det påvirker mig, der spiller en rolle. Altså om Søren Kierkegaards fars måske skyld og efterfølgende angst, om den måske blev overdraget til Søren. Om den hænger sammen med Søren's flugt fra det sted, faren kom fra og med hans afhandling om 'begrebet Angst' udgivet i 1844. De to fortællinger og afhandlingen lærer mig om det, der kan føre fra frygt til angst og om angstens betydning som drivkraft.

10 Dagen efter kører jeg fra Thisted mod Skagen. På vejen vil jeg gense den mindesten, der er rejst på det sted hvor fire af elleve beboere i Stagsteds fattighus, Hedehuset kaldet, mandag den 1. november 1841 hen på aftenen blev slået ihjel af syv bønderkarle fra de omkringliggende landsbyer. Huset er for længst væk, stenen har stået der i en årrække og jeg har besøgt den mange gange. Ved de første besøg var den lige så svær at finde som det var at finde mindestenen for kierkegaardfamiliens slægtsgård. Det siges, at der står omkring 2500 mindesten og forskellige former for skulpturelle mindesmærker rundt om i landet. Værd at besøge, værd at kende historien bag. Jeg får besøgt fire af dem på denne tur, hvoraf de tre fortæller om fattigdom og social udstødelse.

Stenen ved Stagsted har en indskrift på forsiden hvor de syv mordere hyldes for at havde taget sagen i egen hånd, når nu myndighederne intet gør. På bagsiden står navnene på de fire dræbte, uden nogen tekst i øvrigt.

Historien er her genfortalt i korthed, at der den dag i november 1841 blev begået en forfærdelig forbrydelse, der vendte op og ned på tilværelsen for mange mennesker i årene fremover.

Begivenheden har siden jeg for mange år siden læste om den første gang og kort derefter så stenen stå der på en et fladt vindblæst land en god kilometer fra Jyske Ås og et par hundrede meter fra Stagsted

landsby, på Stagsted Hedevej, igen og igen gjort et voldsomt indtryk på mig.

Jamen, kan man indvende, det er 180 år siden. Der er jo i mellemtiden slået så forfærdeligt mange flere mennesker ihjel. Rigtigt, det prøver jeg også at fortælle mig selv. Men der er noget særligt og andet over denne begivenhed, som påvirker mig. Sådan som også store krige og andet ondskab gør det, til at stille spørgsmålet om vi alle kan blive bragt i en situation hvor vi viser et så voldsomt had, ikke i affekt, men koldt overvejet, til andre mennesker så vi kan slå ihjel, pine og torturerer, efter først at have dæmoniseret dem, man udsætter for vold og drab. Hele fortællingen om den skamfulde begivenheder er beskrevet flere steder, blandt andet i min bog 'Fattigsteder', så her skiver jeg bare den del af begivenheden, som er den angstvækkende. Den, der sammen med udstillingen 'Angst' på Tønder museum, højen hvor Michel Kierkegaard forbandede Gud blev et sammenhængende og uventet møde med angst og udstødthed.

Sådan gik det til den aften: Mens der endnu brændte lys i husets to værelser hørtes larm uden for huset, høje råb og skraben på vægge og vinduer i længere tid og skræmte beboerne fra vid og sans. Yderdøren til den ene lejlighed blev med magt sparket op og flere personer trængte ind i forstuen. De havde huer på, som var trukket ned over hovedet således, at kun øjnene og næsen, der var sværtet med sod, var synlige. De råbte og skreg med fordrejede stemmer. Ville ikke genkendes. Mændene stormede ind i de to små lejligheder der udgjorde huset De var bevæbnet med skovleskaft og andre slagvåben. Tre af mændene og en kvinde blev med fuldt overlæg slået voldsomt på lemmer, krop og hoved igen og igen. Nogle inde i huset andre blev trukket udenfor. To af de overfaldne døde mens de blev tæsket, de to andre blev efterladt halvdøde og de døde begge i løbet af nattet. Først næste morgen turde de resterende beboere bevæge sig ud af huset og slå alarm til sognefogeden.

Den efterfølgende obduktion viste ret enslydende på, at ofrene var efterladt med kroppe med mærker efter kraftige slag, skuldre og

overarme, lår og lægge slået itu og blotter dybe sår og knogler, der er brækkede og fritlagte.

11 Jeg har det svært med at koncentrere mig på museer, hvor der er mange besøgende. Sådan var det på Skagen Kunstmuseer den dag jeg besøgte museet. Nok på grund af en stor og fornem særudstilling med Krøyer og franske impressionister. Smukke billeder, der førte over det smukke til det moderne, men for Krøyers vedkommende ikke videre til impressionismen og slet ikke til hyldesten til det moderne samfunds begejstring for teknik, maskiner og fart. Forståeligt nok, han døde i 1909, ni år før Jais Nielsens malte 'Afgang'. Men godt også at se de smukke malerier, hvoraf mange har fået ikonisk karakter.

12 Jeg vender bilen og kører sydpå, anden mulighed er der jo ikke. Efter en overnatning i Vendsyssel kommer jeg næste dag til museet eller mindestuerne for Johannes V. Jensen og Thit Jensen i Farsø i Himmerland, der var deres fødested og hvor de voksede op. Skarpt adskilt er de her på museet som de også var i deres voksenliv. Det er søndag og her har jeg museet for mig selv i det par timer jeg opholder mig der, kun sammen en frivillig museumsvagt, der byder på en kop kaffe og småkager og en god snak om museet. For nogle år siden besøgte jeg også museet som en del af en rejse, tilsvarende denne, hvor jeg besøgte forfatterhjem der alle lå rundt om den vestlige del af Limfjorden, og hvor de alle, undtagen én, Aksel Sandemose på Mors, var en generation yngre, tilhørte den samme aldersgruppe. Det var Johannes V Jensen og Thit Jensen her i Farsø, det var Johannes Buchholtz i Struer, det var Thøger Larsen i Lemvig, det var I.P. Jacobsen i Thisted, det var Johan Skjoldborg i Thy, og det var Jeppe Aakjær på Salling. De var alle aktive omkring slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet og spændte dermed over overgangen fra kunstens ideal i skønheden til

realismen, på samme måde som malerkunsten ændrede sig. Men derudover var de meget forskellige i forhold til hvad de udtrykte gennem deres kunst.

Jeg kan stadig forundres over, at så mange forfattere var samlet på så lille et område. Kun én blandt dem var tilflytter.

Det første jeg så på min rundtur var maleriet 'Afgang', det moderne, ufølsomme og fremtidsbejstrede maleri fra 1918. Tiden fra 1870'erne til 1920 var en stor kulturforandrende periode, i det civile samfund, i politikken og i kulturen. Det skønne blev ført videre af to kulturer, den der dyrkede fornuft og teknik og den der dyrkede følsomhed og humanisme. På min tur blev jeg vist portrættet af Christian Winther på Bundlund kunstmuseum og så med det en repræsentant for det skønne, både hvad maleriet angår og hvad Christian Winters digte og tekster angår. Siden Jais Nielsens 'Afgang' som repræsentant for teknikbejstringen overfor Peter Hansens maleri 'Fruktbutik i Nygade' fra 1898 som hænger på Fåborg Museum og som jeg har i et fint lille postkort. Her på Johannes V Jensen museum blev jeg igen præsenteret for det nye begejstrede. Der hænger en avistegning med en lille tekst fra 1906. Tegningen viser to personer i en skulpturel opsætning på hver sin platform. På den ene ser man Goethe og på den anden Jensen. Op ad Goethes platform sidder en muse med sin lyre, op ad Jensen ser man et toghjul med vinger på begge sider af navet, DSB's logo. Under er der en tekst, der siger "På den ene side romantikken og Goethes fintfølelse humanisme. På den anden side Jensens højtråbende agitation for fremskridtet og den moderne maskinkultur.

Jeg har aldrig været så optaget af malerkunsten, men så meget desto mere af litteratur og musik. Det moderne gennembrud i litteraturen, herhjemme med Brandes som bannerfører, er jeg fortrolig med, men at finde det så åbenlyst i malerkunsten kommer bag på mig. Hvilken side af det moderne, humanismen eller teknologien, hælder jeg så til? Humanismen, vil være mit hurtige

svar. Turen rundt i Danmark og undervejs set sporene i malerkunsten rykker ikke ved det. Jeg afviser selvfølgelig ikke maskinkulturen, jeg nyder som alle andre glæde af den teknologiske udvikling der er sket. Men jeg ser også et stadig voksende overgreb rettet mod humanismen fra det tekniske. Humanismen har svære tider. Udover den forurening, teknologien er ansvarlig for, er det især ideologien og dermed indsatserne i socialt arbejde og i sundhedsvæsenet der bekymrer mig. Diagnoser og skabeloner tager magten over medmenneskelighed. Jeg ved godt, at det er en påstand, der er mere ensidig og bombastisk end fuldstændig sand. Men jeg tænker, da jeg forlader Johannes V. Jensen museet, at den tekniske kultur i hvert fald fylder for meget og har brug for mere modstand fra humanismen.

På køreturen den eftermiddag ned gennem det vestlige Himmerland tænker jeg på, at den nye provokerende kunst, altså her på min rejse repræsenteret ved de to installationer på henholdsvis Brundlund museum og Tønder museum måske kunne være med til at pege på nye, menneskelige veje for samfundets udvikling. Men, tænkte jeg også, der var kun ganske få besøgende da jeg var der, hvorimod Skagens Museum var propfuldt med besøgende. Det var da også fint deroppe, men tanker om nye veje at gå for vores samfund kom ikke til at tænke på. Det var heller ikke meningen, ved jeg, det var smuk og stemningsfuld kunst. Også nødvendig æstetik og kulturhistorie.

13 Jeg skulle til Viborg. Overnatte på et motel lidt uden for byen, Dejligt ikke at skulle slæbe min taske et længere stykke vej fra der hvor jeg kunne parkere og op af trapper. Jeg havde orienteret mig på internettet om at Skovgaard Museet havde åbent til kl. 17 denne søndag. Det havde det bare ikke. Det lukkede kl. 16, opdagede jeg da jeg stod og ruskede i døren fem minutter over fire. Og fordi sommersæsonen netop var afsluttet havde det heller ikke længere åbent om mandage, altså dagen efter. En tur i domkirken måtte

gøre det ud for mit sidste besøg. Ingen af de museer jeg ville have haft besøgt den mandag havde åbent. Min plan var at overnatte på hotellet i Rødding fra mandag til tirsdag. Der var det ved det, at jeg aldrig har været i Rødding, men i de sidste år har været optaget af Rødding Højskole, den første højskole, ikke bare i Danmark men i hele verden, grundlagt i 1844 ud fra inspiration af Grundtvigs tanker. Højskole ligger syd for Kongeåen og dermed i den del af Sønderjylland eller Slesvig, hvordan man nu ser det, der fra 1864 til 1920 var en del af Tyskland. Den fik en stor betydning ved dengang at undervise eleverne i dansk sprog og dansk kultur. Jeg måtte se højskolen udefra og overnatte i byen.

14 Jeg kan ikke tælle hvor mange gange jeg har besøgt Helenes hus og mindstenen for St. St. Blicher som står ved taterkongen og omstrejferen Johannes Axelsens hus. Af Axelsens hus er kun en markering af fundamentet tilbage. Helenes Hus står der stadig og er den sidste rester af Ørre fattigkoloni. Det er nok Danmarks absolut mindste kulturhistoriske museum. De seks huse der er tale om blev opført af Ørre kommune i perioden fra 1818 og ti år frem Af helt personlige grunde, glæder jeg mig til at gense Helenes Hus.

Fra Viborg er der 50 km til landsbyen Ørre, der ligger mellem Holstebro og Herning, nær Aulum. Hurtigt tog jeg beslutningen om at køre derhen sent på eftermiddagen, efter at jeg havde indlogeret på motellet uden for Viborg. Det var en smuk aften. Jeg kunne nå at være fremme før det blev mørkt, men det ville være mørkt før jeg var tilbage ved mit motel. Rundt om huset er der et uberørt område af den store Alhede. Lyngen ville stå i blomst.

Når man når frem til stedet hvor fattigkolonien har ligget, et godt stykke uden for landsbyen er det første man ser en mindesten, en kun let tilhugget kampesten, hvor der er indhugget denne tekst "Her laa Axelhus eller kjeltringhuset hvor Blicher for 100 år siden saa

kjeltringeballet” og lidt længere nede på stenen står der, at stenen er sat i 1917. I 1829 udgiver St. St. Blicher en novelle, 'Kjæltringeliv'. Novellens jeg-fortæller har som Blicher forkærlighed for lange ture på den store hede med sin bøsse og sin hund. Han møder kun få, men er glad ved at tale med de fattige hedeboender og de omstrefjende tatere. Det er dem han især fortæller om i denne novelle, denne jeg-fortæller, som jeg er parat til at opfatter som Blicher selv. Han fortæller om lige denne tur og hvor forunderligt turen ender derude på heden. Det er blevet nat og uvejr og han mister orienteringen, han frygter at han må overnatte udendørs da ser og hører noget: ”jeg stirrede, jeg lyttede – svage toner som af et strengeinstrument, stundom tabende sig i tordenlarmen og blæstens susen, kom til mit øre. Altså alligevel en natlig dans.” Han fandt stedet hvor musikken kom fra, et hus som han ikke havde set før på den strækning, og gennem vinduet bliver han vidne til en heftig sigøjnerdans. På vejen videre får han følgeskab af en anden, der måske som han selv har forvildet sig ud i uvejret, måske kommer ud af huset. Han tilbyder følgeskab til landsbyen Ørre en kilometers vej derfra. Fortælleren lufter sine tanker om at huset ikke er af denne verden, men den slagt tanker gør den ukendte følgesvend kål på, for han kender den jordnære, naturlige forklaring på huset og kan fortælle, at ”det forunderlige hus ikke var opbygget ved hjælp af Aladdins lampe, ej heller efter nogen anden åndebesværgers ordre, men af Ørre sogns fattigvæsen og på amtets befaling til den vidtberejste og vidtbekendte Johannes Axelsen”.

Det siges, at Blicher ikke har set huset, i hvert fald ikke i en nat med uvejr udendørs og fest og farver indendørs. Han har, påstås det, læst om Axelsen og fattigkolonien inde i Viborg og ladet sig inspirere til fortællingen. Det er sikkert rigtigt, men jeg vil ikke tro på det. Han har set det.

Halvtreds meter fra stenen, ud af en jordvej, ligger Helenes Hus, som jeg omfatter med meget stærke følelser. Det hus er en del af min familiehistorie. Lad mig være jeg-fortælleren og dermed åbne

for tvivlen om hvor sandhedsmæssig korrekt min historie er. I 1880 flyttede mine oldeforældre på min mors side eller for at være mere præcis min mors mormor og hendes mand ind i huset, med deres barn, hvor der også boede et andet par på de omkring 30 kvadratmeter som udgjorde huset. De boede i Helens hus i et års tid, var derefter kortvarigt på fattiggården i Holstebro, før de flyttede til et lille fattighus i Ramsing på Salling. Han tjente lidt ved løst arbejde, resten til dagen og vejen fik de udbetalt som fattighjælp fra sognet. Min oldemor og oldefar havde i størstedelen af deres voksenliv brug for fattighjælp for at overleve. Deres leverum strakte sig fra Salling, hvor hun kom fra og ned mod Herning, hvor han stammede fra. Min oldemor hed Inger Madsen. Hun er født i 1842 i Ejsing og døde 1933 i Tambohus. Min oldefars navn kender jeg ikke, det talte min mor ikke om. Oldefar havde som ganske ung været soldat i krigen i 1864 og siden fik han det mentalt set aldrig godt. Han begyndte at drikke, og så meget, at han drak sig fra det lille hedehusmandsted, han og min oldemor overtog fra hans forældre engang i 1870'erne, efter at de var blevet gift. Det varede kun få år før de måtte lade husmandsstedet gå på tvangsauktion på grund af det drikkeri, han havde lagt sig til efter at have deltaget i krigen. De begyndte at flytte rundt uden at have deres eget og med de ejendele som de kunne bære med sig. De var fattige og med hans drikkeri faldt de uden videre i gruppen af uværdigt trængende. Fattighjælp på sultegrænsen var hvad de modtog, ud over foragt. Tiggeri og lidt arbejde her og der, var hvad de kunne nå op på mellem perioderne på fattighjælp. De flyttede, med deres barn, min mormor, fra det ene sogn til det andet i jagten på arbejde og bolig, men hvem giver fast arbejde til en fordrukken mand, hvis liv var mislykket? Kun få og kun kortvarigt.

Min mor, som har fortalt mig om bedsteforældrene, boede de først seks år at sit liv i København med sin mor og sine søskende i betydelig fattigdom på Nørrebro. I 1915, seks år gammel blev hun sendt til op til sine bedsteforældre. Hun boede hos dem indtil hun kom ud at tjene. Senere da hun var 20 år flyttede hun tilbage til

København. Hun hørte sin bedstemor fortælle om livet som uønsket, udstødt og fattig. Set ned på og foragtet. Den historie har min mor båret videre og fortalt mig igen og igen. Det er min slægtshistorie, tænker jeg, mens jeg sidder lidt på bænken ved muren af Helenes Hus og ser ud over den så smukt blomstrende hede i aftenlyset.

15 Jeg sad i den milde aftenluft hvor ikke en vind rørte sig efter turen til Ørre, udenfor mit motelværelse med en pizza og en halv flaske rødvin, som jeg havde købt kort derfra og nød aftenstilheden. Jeg nåede ikke at spise op før jeg faldt i søvn i stolen. Jeg havde siddet og tænkt på Blicher og på min oldemor derude på heden. Jeg vågnede ved et svagt vindpust. Var det mon Blicher der kom forbi på sin vandring over heden. Jeg vil ikke udelukke det.

16 Det er mandag morgen og jeg har glemt at se efter om museerne jeg ville besøge denne dag var åbne. Det var de ikke. Jeg skulle bare den korte tur ned gennem Midtjylland til Rødding og indrettede mig på at lade naturen her på den højderyg, som isen skabte ved den sidste istid for ca. 12.000 år siden, være dagens oplevelse. Mens jeg spiste morgenmad kom jeg i tanke om det fotografi af Tordenkalven, jeg dagen før havde set på museet for Johannes V. Jensen. Tordenkalven er en af de personer Jensen skriver om i bogen Himmerlandshistorier. Jeg troede, at jeg havde set og læst alt hvad der var at se og læse om Tordenkalven. Både tidligere og især til kapitlet om ham i min bog 'Fattigsteder'. Det her fotografi var nyt for mig og helt fantastisk. Man ser en vejrbidt gammel mand med et smukt ansigt, over det en mærkværdig hat. På overkroppen har han en slags jakke og nogle poser. Det er bukserne, der falder mest i øjnene. Man ser alle lapperne der gør hans ben omfangsrige som en elefants ben.

På Lundbæk herregård lidt uden for Nibe og ud til Nibe Bredning står der en skulptur af Tordenkalven, skåret i træ. Det er ganske vist en

køretur på 60 km i den stik modsatte retning af den jeg skal mod Rødding. Men jeg måtte gense den nu jeg havde tid til det. Jeg vaklede, men egentlig kun meget lidt, for der stod også en skulptur af ham hugget i sten i Aars. Det var nærmere, men den står på en parkeringsplads omringet af varehuse og industri. Der hører han ikke til, og der kører jeg ikke op for at møde ham igen, efter mit første besøg der for år tilbage.

Så længe jeg har arbejdet med mennesker, der er hjemløse og lever på gaden under åben himmel, har Tordenkalven givet mig en del af forståelsen for mennesker, der må vælge den livsform og dermed også forståelse for hvordan vi må forholde os til dem. Det er forsimplet at se ham, og andre, der vælger livet uden for det, man kunne kalde systemet, som sølle stakler. De er også stakler, ja, men så meget mere. Tordenkalven var også stolt. Han havde opbygget evner til at klare sig ude, men også til at sikre sig overnatning når sygdom eller vejret plagede ham. Han levede til han var 65 år gammel.

Han står så fint ved voldgraven, der går rundt om herregårdens hovedhus, der hvor lensbaronen dengang boede. Nu er her landbrugsskole. Der er frodigt grønt omkring ham. Han blev svigtet, mentalt og socialt mishandlet som barn. Faldt som 16 årige, mens han arbejdede på godset, af en vild hest, der skulle rides til, her uden for lensbaronens vinduer. Han brækkede benet flere steder. Fik nådigst lov til at ligge til sengs, uden løn eller støtte, indtil han kunne gå igen, men var arbejdsuduelig. På det tidspunkt begyndte hans vandringer rundt på Himmerlands veje og varede til et par måneder før han døde.

Johannes V. Jensen kalder ham en mytisk skikkelse. Jeg giver ham ret. Men Tordenkalven er også et menneske, som betalte for sin frihed med lidelse. Som valgte et hjælpesystem fra, som egentlig heller ikke var synderligt optaget af at hjælpe ham, og slet ikke på hans betingelser.

Det er godt for mig at stå der og se på ham, og huske på, at sådan var det dengang og sådan kan det også være i dag. Jeg har kendt mennesker, der hvis liv var sådan. Husker mange af dem.

17 Derfra, at køre stik mod syd ad landeveje, større og mindre.

Undgår at køre på motorvej. 200 km og 5 timer tager det med pause til kaffe og lidt at spise. Omkring 60 kilometer øst for den rute, jeg kørte nordpå langs vesterhavskysten en god uges tid tidligere. Et helt andet landskab. Kun få steder er der fladt land, mest er der blide bakker. Ingen bakkeøer her. Fed muld og smukke bøgeskove mellem de frodige marker. Ingen læhegn og fyrreskove her. Dog bevæger jeg mig en smule ind mod hedelandet. Kører mod Tjørring lige nord for Herning for at gense monumentet, der er rejst i vejkanterne for Jens Vejmand, der så smukt er beskrevet i Jeppe Aakjærs sang af samme navn.

Vejret er smukt, efteråret er ikke rigtigt slået igennem, så da jeg sent på eftermiddagen når Rødding og har passeret højskolen sætter jeg mig foran hotellet og drikker en kop kaffe med et stykke originalt sønderjysk kringle.

Mad er en del af vores kultur, sidder jeg og tænker på under lindetræer med min kringle. Hvordan har det været med maden på denne tur. Hvis jeg ikke vidste bedre, kunne jeg godt tro, at wienerschnitzel med 'dreng', brasede kartofler og ærter var en dansk nationalret. Jeg kunne have interesseret mig for, og planlagt min tur ud fra også at tilføje en indsigt i danske madkultur. Men det havde jeg ikke gjort. Wienerschnitzelen spiste jeg den sidste aften og pizzaen den næstsidste. Én aften havde jeg spist det 'finere køkken', der serverede en forret med lavtempereret laks, saltet agurk, rygeost, rogn, purløg. I Ribe spiste jeg baskuld med rugbrød og røræg. Spis det aldrig med remoulade, som det bliver serveret med de fleste steder. Det er en dødssynd. Den saltede og tørrede fisk kræver en mildt modspil. Baskuld i Ribe og kringle i Rødding var

de gode autentiske egnsretter jeg indtog. Jeg er overbevist om, at der er meget andet specielt godt og interessant at spise derude

18 I Rødding svinger jeg mod øst og finder motorvejen ved Kolding.

Turen er slut og resten er motorvejskørsel. Lige ud af vejen med fartpiloten slået til og ingen udfordring ud over den moderne tids heftige trafik. Kedeligt. Og så ikke alligevel. Den kunstart, der står mit hjerte nærmest er musik, og det man kalder klassisk musik og som den er skrevet og fremført siden den tidlige middelalder og frem til i dag. Jeg ved ikke hvad der bragte mig i kontakt med den klassiske musik, der var ingen af mine forældre, der interesserede sig for det. Fra jeg var omkring femten år gammel gik jeg til koncerter og lyttede derhjemme på min grammofon. Mine præferencer er skiftet i årenes løb. Wienerklassikken. Det store orkester. Tidlig kormusik. Nutidig musik med soloinstrument.

På vejen hjem lyttede jeg i bilen til C.F.E Hornemans opera 'Aladdin' fra 1888, der netop er indspillet i sin helhed. Det blev så dansk senromantisk musik denne dag.